

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ ВЕКТОР ТРАНСФОРМАЦІЇ ПОЛЬЩІ: ПРИКЛАД ДЛЯ УКРАЇНИ

У статті проаналізовано трансформаційні перетворення Польщі на початку 90-х років XX століття, яка завдяки членству в ЄС дає приклад ефективного використання фінансової допомоги та успішної реалізації економічних і соціально-політичних реформ, що призвели до швидкого економічного зростання та політичної стабільності. Автор доводить, що повторення цих кроків Україною має стати першим етапом її виходу з довготривалої політичної та економічної кризи.

The paper explores transitional reforms of Poland in the early 90-ies of XX century, which thanks to EU membership gives an example of effective use of financial aid and the successful implementation of economic, social and political reforms, which led to rapid economic growth and political stability. The author argues if Ukraine takes into account Poland's experience, including the conclusion of the Association Agreement, it may be the first step in its exit from the long-term political and economic crisis.

Постановка проблеми у загальному вигляді. На рубежі XX і XXI століття Польща докорінно відрізняється від початкових інституційних перетворень, які відбувалися в цій країні наприкінці 80-х – початку 90-х років. В 1989 році необхідність здійснення глибоких інституційних реформ супроводжувалася усвідомленням сучасних геополітичних обмежень. Основна проблема полягала в розробці рамок макроекономічної стабільності та подоланні масштабів зовнішніх і внутрішніх дисбалансів (розбіжності між офіційним і вільноринковим курсом валют, гіперінфляція, викривлена структура цін, значний дефіцит бюджету, де-факто брак комерційних банків).

Оцінка ринкової трансформації в Польщі, її економічні та соціальні результати, викликають суперечки. Це пов'язано з тим, що трансформаційний процес, який в значній мірі визначався вихідним станом економіки та прийнятими рішеннями протягом відносно короткого періоду часу, призвів до економічних реформ та змін матеріальної та соціальної позиції усіх громадян. Проте, такому швидкому «одужанню» економіки Польща завдячує не лише власним політичним та економічним діям початку 1990-х років, але й допомозі з боку сильного економічного утворення – Європейського Союзу та Федеративної Республіки Німеччини, яка зокрема, взяла на себе безпосередні обов'язки «адвоката» Польщі у Європейській Спільноті, так само як і Польща стала «адвокатом» України у ЄС.

Польща і Україна – дві постсоціалістичні держави, що мали приблизно однакові стартові позиції на початку трансформаційних перетворень, досить схожу структуру економіки, подібне складне геополітичне положення та поляризовану політичну систему. Тривалий час вони йшли різними шляхами, тому досить цікавим є порівняння результатів двох держав.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Дослідження проблем ринкової трансформації Польщі та перейняття її прикладу для України викладено у працях таких вчених, як Л. Бальцерович, З. Бжезинський, Б. Блашик, Г. Борко, М. Дригас, Т. Ковальські, Б. Кошель, Е. Плуцінські, П. Самецькі, Ч. Секерські, В. Якубік та інші.

Серед українських учених-економістів європейську інтеграцію України з ЄС вивчали І. Бережнюк, С. Боротничек, І. Бураковський, М. Возняк, А. Гальчинський, О. Дугіна, А. Кобилянська, К. Куценко, О. Корнієвський, О. Ледеяєва, В. Опришко, П. Пашко, Н. Пирець, В. Посельський, М. Тонєв, Є. Холстїніна.

Натомість, недостатньо дослідженим серед інших залишається питання впливу фінансової допомоги Польщі в рамках різних структурних програм на проведення трансформаційних реформ в Україні.

Постановка завдання. Метою статті є порівняння трансформаційних процесів у Польщі та Україні, значення європейського вектора інтеграції у них, та визначення можливостей перейняття польського досвіду для України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Польща була першою країною в Центральній-Східній Європі, де були запущені в дію радикальні ринково-орієнтовані реформи, а також першою країною, де відзначилися позитивні результати застосування «шокової терапії» [1, с.187]. Наприкінці 80-х років XX століття ситуація в Польщі була безнадійною і погрожувала загальним економічним колапсом. Інфляція склала 639,6%, приріст ВВП – 14,9% (див. рис. 1), а зовнішній борг 42,3 млрд. дол. США (64,8% ВВП). Порівняно з Польщею, ситуація в Україні наприкінці 80-х початку 90-х років XX століття, була значно кращою [2, с.23].

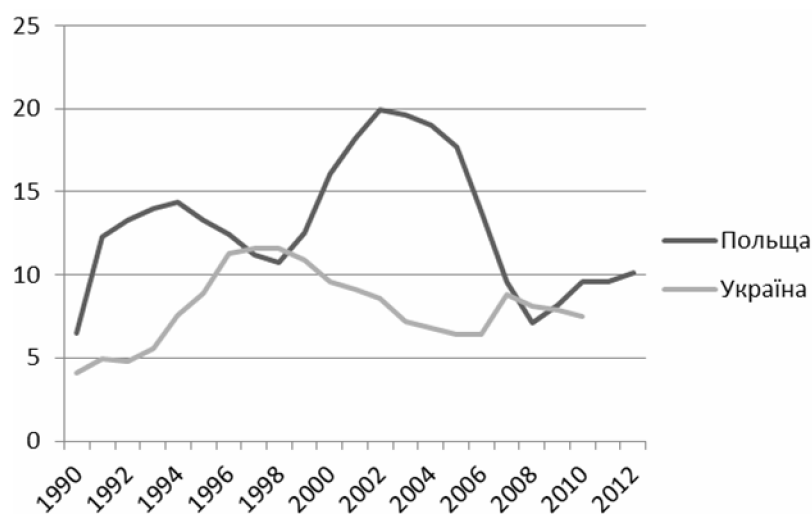

Рис. 1. Темпи зростання ВВП у Польщі та Україні (1989–2012 рр.) [3].

Інфляція, безробіття і початок приватизації національних активів негативно позначилися на соціальній ситуації в Польщі, що призвело до збільшення напруженості в різних колах. Проте ситуація у двох країнах змінювалася. В той час, як економіка Польщі йшла на поправку, в Україні спостерігався масовий спад виробництва і рівня життя у 1991–1992 рр., який набув загрозливих масштабів.

Так, національний дохід 1991 р. знизився на 10%, а наступного року – на 14%. Якщо до 1985 р. рівень продуктивності праці в Україні був найвищим в СРСР, то 1992 р. він лише у промисловості був на 25% нижчим, ніж у Росії. Валова продукція промисловості за два згаданих роки скоротилася на 13,4% (тоді як у Польщі на 24%), а сільського господарства – на 18% (на 2,2% у Польщі). Виробництво товарів народного споживання становило 84,3% рівня 1990 р., у тому числі продовольчих – лише 73%. Значно зменшилися транспортні перевезення.

У період гіперінфляції у 1992–1994 рр. (див. табл. 1) особливо різким було падіння реальних розмірів пенсій. За межею бідності опинилося понад 80% населення. Скорочення обсягів виробництва призвело до різкого зменшення зайнятості і зростання безробіття. Рівень фактичного безробіття в країні за різними оцінками становив у 1992–1994 рр. від 1,4 млн осіб до 3,5 млн., що становить 20–25% працездатного населення [4], а з урахуванням прихованого безробіття, вимушених відпусток за свій рахунок, затримки виплат і без того низької заробітної плати рівень безробіття становить 40%.

Таблиця 1

Інфляція і безробіття у Польщі та Україні в 1989 – 2012 рр., у % [3]

Рік	Інфляція		Безробіття	
	Польща	Україна	Польща	Україна
1989	244,6	2,0		0,0
1990	639,6	4,0	6,5	
1991	76,7	390,0	12,3	
1992	45,3	1527,0	13,3	4,1
1993	36,9	4735,0	14,0	4,9
1994	33,3	891,2	14,4	4,8
1995	28,1	376,7	13,3	5,6
1996	19,8	80,3	12,4	7,6
1997	15,1	15,9	11,2	8,9
1998	11,7	10,6	10,7	11,3
1999	7,3	22,7	12,5	11,6
2000	10,1	28,2	16,1	11,6
2001	5,5	12,0	18,2	10,9
2002	1,9	0,8	19,9	9,6
2003	0,8	5,2	19,6	9,1
2004	3,6	9,0	19,0	8,6
2005	2,1	13,6	17,7	7,2
2006	1,1	9,1	13,8	6,8
2007	2,4	12,8	9,6	6,4
2008	4,3	25,2	7,1	6,4
2009	3,8	15,9	8,2	8,8
2010	2,7	9,4	9,6	8,1
2011	4,3	8,0	9,6	7,9
2012	3,6	0,6	10,1	7,5

Наприкінці 1992 року економіка зі стану глибокої кризи вступила в етап некерованої руйнації. Місячна інфляція у листопаді 1992 року перейшла рубіж 50%, тобто вийшла на рівень гіперінфляції. У сім'ях середнього достатку майже всі грошові доходи витрачалися на харчування, а малозабезпечені опинились за межею бідності.

Так, як видно з вище наведеного рисунка 1 та таблиці 1, на початку 90-х років ХХ століття Україна впала у глибоку рецесію, а Польща достатньо швидко справилася з труднощами проведених реформ (див. табл. 2), і одночасно активно працювала у напрямку європейської інтеграції.

На відміну від України, у Польщі далекосяжні зміни та реформи призвели в кінцевому результаті до стабілізації економіки. Системні та інституційні реформи в рамках «плану Бальцеровича» включали наступні елементи: ліквідація залишків центрально-командної система управління економікою, реактивація місцевого самоврядування та муніципальної власності, приватизація, відмова від принципу автоматичного фінансування комерційних підприємств, зміна податкової системи (впровадження єдиних митних ставок для всіх компаній), розширення прав і можливостей державних підприємств, введення конвертованості валюти, лібералізація зовнішньої торгівлі, демонополізація, створення ринку нерухомості, комерціалізація банківського і страхового секторів, організація ринку цінних паперів, полегшення функціонування іноземних інвесторів та впровадження соціального захисту для безробітних [7, с.11]. Ці реформи були проведені у досить стислий проміжок часу та достатньо

ефективно. Україна, порівняно з Польщею, відставала у започаткуванні реформ, та й ефекти від їх проведення не були настільки ж успішними. У такій ситуації, державні кордони були відкриті для світових ринків. Банківська та грошово-кредитна системи дочекалися фундаментальних змін і реформ. Велике значення також мала приватизація, внаслідок якої стимулювалася конкуренція в умовах вільного ринку. Ці дії призвели до утворення ринку капіталу та ринку праці.

Таблиця 2

Порівняння проведених реформ у Польщі та Україні в 1990-х роках [5, с.32–36; 6]

Польща	Україна
<p>Перший етап (1988 – перша половина 1991 рр.)</p> <p>План Бальцеровича – «шокова терапія»:</p> <ul style="list-style-type: none"> – впровадження фіксованого курсу злотого до долара США; – лібералізація цін; – відкриття економіки; – ліквідація прямих субсидій для державних підприємств. <p>Наслідки: зниження інфляції на 3-4%, спад ВВП, збільшення внутрішнього попиту</p>	
<p>Другий етап (друга половина 1991 – перша половина 1993 рр.)</p> <ul style="list-style-type: none"> – звільнення від податку на 3 роки для щойно заснованих фірм; <p>Наслідки: збільшення зайнятості; поява нових малих підприємств в економічній системі.</p>	<p>Перший етап реформ (1991–1994 рр.)</p> <p>Відзначений спробами використання різних економічних концепцій – від «шокової терапії» до ринкового соціалізму:</p> <ul style="list-style-type: none"> – лібералізація економіки; – початок приватизації; – дерегуляція підприємництва, торгівлі; – запровадження ринкового ціноутворення; – здійснення урядом контролю за формуванням економічної структури, прийняттям рішень щодо розміщення нових виробничих потужностей. <p>Наслідки: спад виробництва, зниження рівня життя, гіперінфляція.</p>
<p>Третій етап (друга половина 1993 до 1997 рр.)</p> <p>Створення сильних макроекономічних основ:</p> <ul style="list-style-type: none"> – впровадження нової податкової системи (модернізація податку на доходи та ПДВ); – динамічний розвиток фінансового ринку та ринку капіталів (реструктуризація підприємств та банків). <p>Наслідки: позитивний баланс рахунку поточних операцій, збільшення офіційних резервів.</p>	<p>Другий етап реформ (1995–1998 рр.):</p> <ul style="list-style-type: none"> – перехід до комбінування монетаристських та адміністративних заходів; – зростання темпів приватизації; – введення власної грошової одиниці; – безоплатна передача землі тим, хто її обробляє (аграрна реформа). <p>Наслідки: слабка система податкового регулювання призвела до зниження доходів від податків; більша тінізація економіки.</p>

З початку польської трансформації Європейська Спільнота та Німеччина, зокрема, закликала до якнайшвидшого укладення торговельної угоди між Європейським Союзом та Польщею (19 вересня 1989 р.) і створення спеціальної програми Phare, дії якої головним чином мали скеровуватися на стабілізації внутрішніх ринків. Підписання Угоди про асоціацію 16 грудня 1991 року в Брюсселі, завершило перший етап процедури польського членства в ЄС [8, с.123]. Саме ці історичні факти стали рушійною силою виходу Польщі з кризи.

Відповідно до вищезгаданої торгівельної угоди між Польщею та ЄЕС економічне співробітництво зосереджувалося на:

- проведенні спільних операцій із розвитку таких галузей, як: нафтохімічна промисловість, будівництво, сільське господарство, виробництво сільськогосподарських машин, гірничодобувна промисловість, енергетика, транспорт, туризм, телекомунікації, охорона навколишнього середовища, стандартизація, навчання управління персоналом, дослідницька діяльність, статистика;
- підтримки Спільнотою структурних змін у польській економіці, як у промисловості, так і в сфері послуг, з метою диверсифікації обміну товарами і послугами з ЄЕС [8, с.285–286].

Не було жодних сумнівів, що ЄС був зацікавлений у стабілізації Центральної Європи. В Брюсселі знали, що провал трансформації буде безпосередньо впливати на розвиток того ж ЄЕС. ФРН, виступаючи в Брюсселі адвокатом інтересів Польщі, від початку була свідомою того, що процес інтеграції Польщі до ЄС буде довготривалим і зіткнеться з багатьма труднощами, зокрема проведенням низки складних трансформаційних реформ.

Важливим фактором успіху макроекономічних перетворень у Польщі була допомога ЄС в рамках програми Phare (Poland and Hungary Assistance for Restructuring their Economy), яка була створена на засіданні країн Великої Сімки (США, Канада, Японія, Великобританія, Німеччина, Франція та Італія) в липні 1989 року. Натомість, реалізація програми, як програми ЄС, розпочалася відповідно до положення Європейської Ради від 23 грудня 1989 року. Початково ця програма була створена для Польщі та Угорщини, як двох країн, які найбільш просунулися у процесі реформ (див. рис. 2). Проте згодом в програму були включені усі країни-кандидати до вступу в ЄС.

Отримання допомоги в рамках програми Phare вимагає виконання наступних вимог:

- дотримання верховенства права;
- дотримання прав людини;
- впровадження багатопартійної системи на основі прямих демократичних виборів;
- впровадження засад ринкової економіки [9, с.156].

Відповідно до побажань Варшави та Будапешту було здійснено два етапи реалізації програми. Перший з них передбачав стабілізацію внутрішнього ринку. Для Польщі та Угорщини в першу чергу надійшли кошти для захисту рослин та кормів для сільського господарства на загальну суму 70 млн ЕКЮ. Другий етап прийняв форму технічної допомоги, яка в основному зосереджувалася на реструктуризації та приватизації, розвитку фінансового сектора, підтримці розвитку приватного сектора, допомозі у вирішенні проблем на ринку праці і зайнятості, а також допомозі в захисті навколишнього середовища [6, с.257].

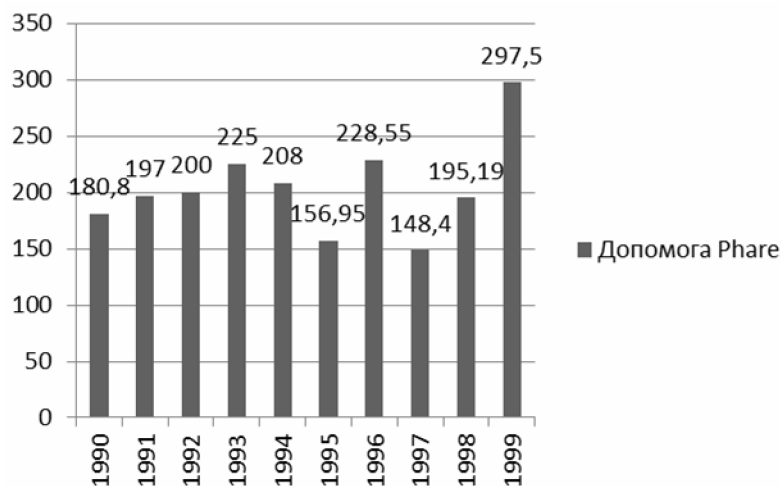

Рис. 2. Виділена для Польщі допомога з програми Phare (1990–1999), в млн. євро [10]

Загальна сума видатків в 1990–1994 рр. становила 1011,6 млн. євро з 4248,5 млн. євро загальної квоти. З них 24% були виділені на розвиток приватного сектора та для підтримки підприємств, 19% – розвиток інфраструктури, 16% – реструктуризацію сільськогосподарського сектора, 16% – освіту, охорону здоров'я та наукові дослідження, 8% – охорону навколишнього середовища та ядерну безпеку, 7% – реформи державного управління, 3% – розвиток соціального захисту та зайнятості, та 3% – інше.

В 1995–1999 рр. програма Phare була дещо модифікована і застосовувалася до потреб Центрально-Східної Європи, та її інтеграції з Європейським Союзом. Допомога скеровувалася на підтримку розвитку малих та середніх підприємств, розвиток банківського сектора та митних служб.

Дії, що входили до компетенції програми Phare, були, як правило, синхронізовані з діяльністю Європейського Інвестиційного Банку, Європейського Банку Реконструкції та Розвитку та Світового Банку. Оскільки допомога в рамках Phare мала безоплатний характер, то кошти, які надходили з перелічених вище установ, переказували у формі кредитів на дуже преференційних засадах [11, с.110].

В рамках Phare функціонували різні пілотні програми. У Польщі діяли такі програми як:

- INRED – програма зінтегрованого регіонального розвитку;
- RAPID (Rural Areas Programme for Infrastructure and Development) – програма розвитку інфраструктури на сільськогосподарських теренах;
- Agrolina 2000 – програма допомоги для польського села та сільського господарства;
- STRUDER 1 – програма структурного розвитку окремих регіонів.

Відповідно до положень Agenda 2000, з 2000 року для десяти країн-кандидатів почали працювати ще два нових проекти підготовки до вступу – ISPA (Instrument for Structural Policies for Pre-Accession) і SAPARD (Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development). Їх завдання в першу чергу полягало у підготовці виконання країнами умов, які уможливлювали доступ до фондів країн-членів ЄС.

На виконання цих програм, у так званий перехідний період з 2000 по 2003 рр., на фінансування програм Phare, ISPA та SAPARD було надано близько 5 млрд. євро [10]. Загалом в період з 1990 по 2003 рр. Польща отримала від Європейського Союзу підтримку на суму 7 млрд. євро.

З 1 травня 2004 Польща стала бенефіціаром структурних фондів та Фонду гуртування. У випадку проектів ISPA, вони були додані до Фонду на момент вступу Польщі до ЄС. Сьогодні Польща отримує найбільшу допомогу від Європейського Союзу серед усіх держав-членів. У 2007–2013, ЄС надав Польщі майже 68 млрд. євро. Бюджет на 2014–2020 передбачає для Польщі 105,8 млрд. євро.

На додаток до прямої вигоди від вступу до ЄС є реальний приплив прямих іноземних інвестицій. За 2003–2012 роки, Польща залучила у вигляді інвестицій 101,9 млрд. євро, в той час як Україна, з її теоретично набагато більшим потенціалом може залучити, згідно з прогнозами польських економістів, близько 368 млрд. євро [12].

Вміле застосування структурних реформ та значна підтримка Європейського Союзу значно підвищили рівень життя у Польщі. Разом із тим інфляція та безробіття тримаються на помірно низькому рівні. Приклад Польщі доводить, що євроінтеграційний вектор розвитку суспільства дає поштовх економіці країни. Підписання Польщею Угоди про добросусідство, а згодом і Угоди про асоціацію з ЄС були тими кроками, які уможливили швидкий розвиток її економіки.

Якщо порівнювати субіндекси ефективності реформ у нових-країнах членах Європейського Союзу (зокрема Польщі, Румунії, Болгарії) та Україні (див. табл. 3), то стає очевидним відставання України від найнижчих показників у Європі (які демонструють Румунія та Болгарія).

Таблиця 3

Оцінка ефективності проведених реформ у 2008 та 2010 рр. [13, с.11; 14, с.13]

	Субіндекси																	
	Кінцевий індекс		Побудова інформаційного суспільства		Інновації та науково-дослідницька діяльність		Лібералізація		Розвиток інфраструктури		Розвиток фінансових послуг		Розвиток бізнес-середовища		Соціальна залученість		Сталлий розвиток	
Країна	2008	2010	2008	2010	2008	2010	2008	2010	2008	2010	2008	2010	2008	2010	2008	2010	2008	2010
Болгарія	3,68	3,77	3,57	3,63	3,04	3,12	3,90	3,82	4,08	4,23	4,12	3,80	4,21	4,22	3,59	3,55	2,89	3,82
Румунія	3,84	3,96	3,70	3,48	3,30	3,37	4,04	4,04	3,74	4,05	4,35	4,30	4,52	4,38	3,92	3,89	3,19	4,19
Польща	3,76	4,07	3,18	3,50	3,51	3,64	4,24	4,44	3,93	4,12	4,45	4,46	3,80	3,95	3,79	3,96	3,21	4,49
Україна	3,69	3,62	3,18	3,04	3,66	3,59	3,66	3,48	4,20	4,32	3,78	3,22	4,23	4,08	4,17	3,89	2,64	3,33

Загальний індекс ефективності реформ покращився лише на 0,05 пунктів (з 3,63 у 2008 році до 3,68 у 2010 році). Єдиний серед показників, який має кращу оцінку, ніж у деяких країнах-членах ЄС, є показник інноваційного потенціалу, проте через низьку оцінку бізнес середовища він не сильно сприяє діловій активності.

Таким чином, на нашу думку, Україні варто взяти до уваги досвід євроінтеграційного шляху Польщі, що не лише призвів до її членства у потужному угрупованні, але й надав значні можливості для успішного проведення реформ. Якщо ж порівнювати можливі наслідки від підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, беручи до уваги досвід Польщі, можна з впевненістю стверджувати, що сильних сторін і можливостей у неї більше, ніж недоліків та загроз (табл. 4).

Таблиця 4

SWOT-аналіз: підписання Угоди про асоціацію України з Європейським Союзом
(на прикладі Польщі) [15]

Сильні сторони:	Слабкі сторони:
1	2
<p>Адаптація до законодавства Європейського Союзу:</p> <ul style="list-style-type: none"> – інституційне зближення з нормами Європейського Союзу; – впровадження ефективних норм регулювання конкурентної та антидемпінгової політики. <p>Економічні вигоди:</p> <ul style="list-style-type: none"> – макроекономічна стабільність; – покращення розвитку зовнішньої торгівлі (через асиметричне провадження дії зони вільної торгівлі); – сприяння реформуванню фінансового сектору; – ефективний розподіл капіталу та зростання прямих іноземних інвестицій; – передача ноу-хау, пов'язаних з прямими іноземними інвестиціями; – збільшення ефективності від конкуренції; – збільшення довіри інвесторів до українського ринку. 	<p>Адаптація до законодавства Європейського Союзу:</p> <ul style="list-style-type: none"> – витрати на створення органу інституційного контролю за державною допомогою і системи її моніторингу; – розробка нової системи інструментів горизонтальної і регіональної державної допомоги. <p>Економічні слабкості:</p> <ul style="list-style-type: none"> – ризик відтоку капіталу, що перевищує приплив, в разі економічної слабкості. <p>Політичні слабкості:</p> <ul style="list-style-type: none"> – погіршення відносин з країнами СНД; – ускладнення візового режиму зі східними сусідами.

1	2
Можливості:	Загрози:
<p>Політичні можливості:</p> <ul style="list-style-type: none"> – відновлення політичної стабільності. <p>Економічні можливості:</p> <ul style="list-style-type: none"> – впровадження стандартів ЄС у виробництво; – збільшення джерел для покриття дефіциту бюджету; – збільшення експорту; – надання допомоги сільському господарству; – забезпечення розвитку МСП; – можливість участі у програмах фінансової допомоги ЄС. <p>Соціальні можливості:</p> <ul style="list-style-type: none"> – реформування соціальної системи, охорони здоров'я та освіти; – зародження індивідуалістсько-конкурентних цінностей в суспільстві. 	<p>Економічні загрози:</p> <ul style="list-style-type: none"> – втрата незалежності у сфері економічної політики у разі встановлення міжнародними фінансовими організаціями інших цілей політики в обмін на фінансову допомогу; – скорочення доходів наявних фірм та зростання кількості випадків банкрутств малих підприємств через вищу конкуренцію. <p>Соціальні загрози:</p> <ul style="list-style-type: none"> – незаконна міграція та вплив кадрів.

Необхідно розуміти той факт, що економічні вигоди від ЗВТ, яка представляє економічну частину Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, придуть до України не відразу. Неготовність вітчизняної економіки до реалій відкритого ринку призведе до її значного спаду, проте українським керівникам слід чітко усвідомлювати, що загрозою для вітчизняної економіки є не європейські інвестиції, а якраз їх брак. У зв'язку з відкриттям нового і досить об'ємного ринку європейські компанії мають альтернативу: або розширити експорт капіталу в Україну, налагоджуючи тут своє виробництво, або збільшити експорт готової продукції, інвестувавши хіба що в логістику. Крім того, асиметрична модель ЗВТ передбачає асиметричне усунення імпорتنих тарифів: для ЄС після набуття угодою чинності з огляду на вищу конкурентоспроможність європейських товарів; для України упродовж п'яти–десяти років. Це дасть змогу українським товарам поступово адаптуватися до більш відкритого ринку, не втративши своїх конкурентних переваг одночасно.

Висновки і перспективи подальших розробок. Наша держава повинна перейняти позитивний досвід сусідніх держав (зокрема Польщі) у ефективному проведенні ринкових реформ та успішній інтеграції в європейську спільноту. Угода про асоціацію та зону вільної торгівлі – це важливий етап самооцінки, вибору і руху вперед. Це перевірка на самодозрівання до євростандартів за всіма основними параметрами – економічними, соціальними, правовими, гуманітарними, політичними, загальносуспільними.

Саме тому Україні задля досягнення економічної конвергенції слід сконцентрувати зусилля на проведенні необхідних реформ, причому тих, що одночасно сприяють інституціональному розвитку та прискоренню макроекономічної динаміки країни, насамперед структурних. Передумовою цьому має стати здійснення наступних кроків:

- створення рамок для влади чи, іншими словами, кодифікація влади, зокрема її інституціалізація, в результаті чого державний інститут має бути сильнішим, ніж особа;
- здійснення боротьби з корупцією, як одного з пріоритетних питань національної політики, розробка та реалізація детального плану втілення національної антикорупційної стратегії;
- орієнтація на приватну власність, оскільки вона є основою стабільності та забезпечення прозорості приватизації;

- забезпечення прозорості, яка означає на практиці, хто є економічним актором, чим володіє, що робить, які рішення ухвалюються, ким і чому. Якщо цього не можна встановити, то і звичайні люди не будуть спроможними встановити хто є ключовим актором і як він впливає на події;
- розробка та реалізація судової реформи, спрямованої на зміцнення незалежності, неупередженості та ефективності судової системи, забезпечення невторгання у роботу судів на всіх рівнях;
- забезпечення відкритості, в рамках якої інформація є публічним товаром, необхідним для ухвалення правильних рішень;
- стимулювання конкурентного бізнес-середовища та підвищення конкурентоспроможності вітчизняних товарів та послуг;
- відновлення соціальної справедливості в суспільстві через соціальну рівність та податкове законодавство, з яких буде формуватися середній клас;
- підвищення особистої відповідальності через професійну політику в галузі освіти;
- здійснення соціальної та економічної політики на місцевому рівні, які поступово змінять пост-комуністичне сприйняття «сильної і потужної» держави і дозволять невеликим групам зробити свій внесок у добробут.

Список використаної літератури

1. Błaszczyk B. The Progress of Privatization in Poland / B. Błaszczyk // МОСТ-MOST. – 1994. – Nr. 4. – 187–211 pp.
2. Borko H. Transformacja gospodarek Ukrainy, Białorusi oraz Litwy i jej implikacje dla stosunków gospodarczych z Polską: istota transformacji rynkowej; wschodnie gospodarcze sąsiedztwo Polski; współpraca ogólnoeuropejska / H. Borko. – Warszawa: Semper, 2008. – 224 s.
3. Офіційний сайт статистики Світового Банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://data.worldbank.org/data-catalog/world-development-indicators>.
4. Економічна історія: лекції / Н. О. Тимочко, О. А. Пучко, Л. М. Рудомьоткіна та ін. – К.: КНЕУ, 2000. – 268 с.
5. Hoffmann L. Ukraine on the Road to Europe / L. Hoffmann, F. Mollers. – Berlin-Heidelberg: Springer-Verlag, 2001. – 323 с.
6. Kowalski T. Polska transformacja gospodarcza na tle wybranych krajów Europy Środkowej / T. Kowalski // Ruch prawniczy. – 2009. – No. 2. – 253–278 pp..
7. Koszel B. Rola i miejsce Polski w integracji Europy w XX wieku / B. Koszel. – Poznań, Instytut Historii UAM, 2002. – 492 p.
8. Koszel B. Umowa stowarzyszeniowa Polska-Wspólnoty Europejskie. Geneza, struktura, bilans / B. Koszel. – Poznań: 2001.
9. Samecki P. Pomoc Wspólnot Europejskich dla Polski / P. Samecki. – Warszawa-Łódź: 1994. – 156 p.
10. Mapa pomocy Unii Europejskiej udzielonej Polsce w ramach programu Phare 1990–2003, ISPA 2000–2003 oraz SAPARD / Urząd Komitetu Integracji Europejskiej. – Warszawa: Urząd Komitetu Integracji Europejskiej, 2004. – 60 p.
11. Polska w obliczu integracji europejskiej: [praca zbiorowa / red. J. Babiak]. – Warszawa-Kalisz-Poznań: Instytut Biznesu w Kaliszu, 2003. – 178 p.
12. Ochrimienko A. Integracja z UE: sukcesy ekonomiczne Polski - doświadczenie dla Ukrainy. [Electronic source]. – Access: <http://www.euractiv.pl/wersja-do-druku/analizy/integracja-z-ue-sukcesy-ekonomiczne-polski---dowiadczenie-dla-ukrainy-005149>.
13. The Lisbon Review 2008. Towards a more competitive Europe? –World Economic Forum, 2008. – 26 p.
14. The Lisbon Review 2010. Towards a more competitive Europe? –World Economic Forum, 2010. – 32 p.
15. Оцінка витрат та вигод від укладання угоди про зону вільної торгівлі між Україною та ЄС / [І. Бурковський, К. Куценко, А. Кобилянська та ін.]. – К.: К.І.С., 2010. – 96 с.

Стаття надійшла до редакції 20.03.2014.